

Universal Declaration of Human Rights - Nzema

© 1996 - 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

EWIADEAMRA NOLOBɔLE Mɔɔ FALE SONLA NWO ADENLENYIANLE NE Mɔ LA ANWO

MɔLEBɛBO

Wɔ meke ala mɔɔ Maanle Maanle mɔɔ wɔ Eku ye anu la gyinlabelɛ nee pɛpɛzɛle nee anwoadenlenyianle a fa atianwolile, pɛpɛlile nee anzondwɔle ba ewiade anu la,

Wɔ meke ala mɔɔ menli embu sonla nwo adenlenyianle ne mɔ bie amaa ɔlua zo nyɛleɛ mgbane mgbane dɔɔnwɔ ɛsisi ɛmaa menli adwenle ɛzɛkye, nee ewiade ne mɔɔ ɛleba mɔɔ sonla biala banyia adenle aha edweke biala mɔɔ ɔdaye ɔkulo, nee diedi biala mɔɔ ɔdaye ɔkulo ke ɔdie ɔdi na ɔnzulo la, ɛmaa bɛla ye ali ke, ɛhye a le awienvolema anyelazo kpole kpale la,

Wɔ meke ala mɔɔ ɔhyia, saa bɛnɛhye sonla bɛnɛmaa ɔnɛho ɔnɛtia ɛsisile nee atisesebeyɛle, ke ɔwɔ ke mɛla bɔ sonla nwo adenlenyianle ne mɔ anwo bane la,

Wɔ meke ala mɔɔ ɔhyia ke bɛmaa agɔnwɔleyɛle wɔ Maanle Maanle avinli kɛnyia anyuhɔle la,

Wɔ meke ala mɔɔ Maamgbɔle Koyɛle ne anu amra ɛva bɛ diedi mɔɔ wɔ sonla nwo adenlenyianle ne mɔ, ye gyinlabelɛ nee ye dibile nee mɛnya nee mraale adenlenyianle pɛpɛ ne mɔ anu la ɛwula sonla nwo adenlenyianle nwo mɛla ne mɔɔ bɛfɛle ye "Kyata" (Charter) ne anu na bɛlie bɛdo nu ke bɛboa bɛamaa menli anyia anyuhɔle nee tɛnlabelɛ kpale wɔ atianwolile bɔkɔɔ nu la,

Wɔ meke ala mɔɔ Maanle Maanle mɔɔ wɔ Maamgbɔle Koyɛle Eku ne anu nee Maamgbɔle Koyɛle ne ɛbo ɛwɔke ke bɛmaa awie biala anye azɔ sonla nwo adenlenyianle nee atianwolile ne mɔ na bɛali zɔle kpale la,

Wɔ meke ala mɔɔ adenlenyianle nee atianwolile ɛhye mɔ anwo ndelebɛbo kpale hyia kpole kpale maa ɛwɔkɛbɔle ne azolile anzɛɛ munlilile ne la,

Ati, Kɛkala

MAAMGBOLE KOYɛLE AYIA NE

bɔ nolo ke

Ewiadeamra Nolobɔle Mɔɔ Fale Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo ɛhye

le debie ko mɔɔ yɛlie yedo nu yɛmaa awie biala nee Maanle biala, amaa awie biala nee Eku biala mɔɔ dahuu kɛva. Nolobɔle ɛhye kɛzie ye adwenle nu la abɔ mɔdenle alua ngilehilele nee ndetele zo yeamaa nidi ara adenlenyianle nee atianwolile ɛhye mɔ anwo, na eza yealua ngɔzo ndenle zo, Maanle nee Maanle Maanle zo, yeaboa yeamaa menli mɔɔ wɔ Maanle Maanle mɔɔ wɔ Eku ne anu nee Maanle Maanle mɔɔ Eku ne sie bɛ la anu amra amuala alie ado nu kpale na bɛali zɔle kpale.

Edwekekpɔke 1

Menli muala di bɛ ti anwo na eza noko bɛɛɛ wɔ dibile nee adenlenyianle nu. Bɛle ndwenlenwo nee adwenle, yemɔti ɔwɔ ke bɛkile adiemayɛle bɛmaa bɛ nwo ngoko.

Edwεkekpekε 2

Sonla ko biala lε adenle nyia adenlenyianlε nee atianwolilε ne mɔ mɔɔ bεva bεwula Sonla Nwo Adenlenyianlε Nwo Nolobɔlε εhye anu la amuala bie. ɔnle kε ngakyile anzεε ngilehilenu anzεε nyeyenu biala mɔɔ fale menli ekpunli, menli ngakyile, nrenya anzεε raalε, anεε, Nyamenlezonlenlε, maanyεlε anzεε adwenle bie, Maanle anzεε menli abohilelε, agyapadeε, awolε anzεε gyinlabelε gyεne biala anwo la bie ba.

Eza noko ɔnke kε bekile ngakyile anzεε nyeyenu biala wɔ maanyεlε, mεlazolilε nu, anzεε maanle zo gyinlabelε nu wɔ maanle ne anzεε εleka mɔɔ sonla ne de la anu. Saa maanle ne di ɔ ti anwo o, saa maanle gyεne a nea zo o, saa ɔnli ɔ ti anwo o, ɔnle kε ngakyile anzεε ngilehilenu biala ba nu.

Edwεkekpekε 3

ɔwɔ kε awie biala nyia ngoane, fanwodi nee sonla nwo baneɔlε.

Edwεkekpekε 4

ɔnle kε beyε awie biala kanra. ɔwɔ kε βεtua aanrayεlε nee aanra εdɔnelε wɔ adenle biala anu.

Edwεkekpekε 5

ɔnle kε bekile awie biala nyane anzεε beyε ye atiseseβε, amumuyε anzεε βεgua ɔ nyunlu aze anzεε βεtwi ɔ nyunlu.

Edwεkekpekε 6

Kε mɔɔ mεla se la, εleka biala mɔɔ awie biala lua la ɔwɔ kε βεnwu kε ɔdaye ɔlε sonla.

Edwεkekpekε 7

Kε mɔɔ mεla se la, menli kɔɔɔɔti sε pepε mɔɔ ɔnle kε ngakyile anzεε ngilehilenu biala ba mεla ne mɔɔ ɔɔ βε nwo bane pepε la anu. Menli kɔɔɔɔti lε adenle nyia βε nwo baneɔlε pepε mɔɔ ko tia ngilehilenu anzεε nyeyenu mɔɔ tia Nolobɔlε εhye nee debie biala mɔɔ maa zεhaε nyeyenu ne adenle la.

Edwεkekpekε 8

Sonla biala lε adenle kε saa awie ye debie mɔɔ tia anwoadenlenyianlε ne mɔ mɔɔ maamulε nwo mεla anzεε mεla εva εmaa ye la a, ɔwɔ kε kɔɔto ne mɔ pepε die ye.

Edwεkekpekε 9

ɔnle kε βεkye sonla, βεfa sonla βεsie anzεε beyε sonla βεfi maanle ne anu wɔ mekε mɔɔ ɔtεfonle mεla anzεε mεla εmmaa adenle la.

Edwεkekpekε 10

Wɔ awie biala adenlenyianlε nee ye gyima ne mɔ anwo adwenlevalε nwo anzεε saa βεka kε awie biala εyε εtane a ɔwɔ kε kɔɔto mɔɔ di ɔ ti anwo na ɔnli mɔguazo la di ye edwεkε wɔ bagua nu.

Edwεkekpekε 11

1. Sonla biala mɔɔ bekeha ke yeye etane mɔɔ ɔdi ke betwe ɔ nzo la le adenle ka ke ɔnze edweke ne anwo bie kyesɛ bedi ye edweke wɔ bagua nu kɔɔto na kɔɔto ne bua ye fɔle ke mɔɔ mɛla se la. Wɔ kɔɔto eke ne ɔwɔ ke ɔnyia ninyene mɔɔ ɔfa ɔpere ɔdie ɔ nwo la kolaa.

2. ɔnle ke bebua sonla biala fɔle wɔ nyɛɛ etane biala mɔɔ wɔ meke mɔɔ ɔyele zɔhane nyɛɛ ne la enee ɔnle etane mɔɔ ɔtia maanle anzɛɛ maanle maanle mɛla la anwo. Anzɛɛ ɔnle ke betwe sonla ne anzo bɛmaa ɔtɛla mɔɔ bɛpɛ bedo eke ne wɔ meke mɔɔ ɔyele etane ne la.

Edwekekpɔke 12

ɔnle ke menli fa be nloa wulowula awie feabo, ye abusua, ye sua nu edweke nu anzɛɛ ɔnle ke bekenga ye ahɛlata anzɛɛ bebɔ ye anyiemgba bɛɛkye ye anyunlunyia. Sonla zɛhae le adenle maa mɛla ne pepe die ye anzɛɛ bɔ ɔ nwo bane wɔ zɛhae akɔsemadi ebɛla ne mɔ anwo.

Edwekekpɔke 13

1. Sonla biala le adenle ɔfi ɛleka mɔɔ ɔde la ɔkɔtenla ɛleka biala mɔɔ ɔkulo la.

2. Sonla biala le adenle ɔfi maanle biala anu nee ye maanle nu ɔkɔ maanle gyɛne nu na ɔkola ɔsia ɔba ye maanle nu.

Edwekekpɔke 14

1. Sonla biala le adenle ke saa ɔlenwu amanɛ wɔ ye maanle nu a ɔkola ɔnriandi ɔkɔ maanle gyɛne nu ɔmaa bɛmaa ye ɛleka ɔtenla anzɛɛ bebɔ ɔ nwo bane.

2. Saa amanɛ ne mɔɔ ahenle ne ɛlenwu ye la envi anzɛɛ ɛnlua maanyɛɛ ti anzɛɛ ye nyɛɛ ne tia Maamgbɔle Koyɛɛ mɛla ne nee ye bodane ne mɔ a, yemɔ maanle gyɛne ne ɛnlɛ adenle ke ɔkelie ye azie anzɛɛ ɔkebɔ ɔ nwo bane.

Edwekekpɔke 15

1. Sonla biala le adenle ke ɔye ekulomani.

2. ɔnle ke bebɔ ekulomani biala ke ɔle ɛyɛvolɛ la. Eza noko ɔnle ke bɛsi awie biala mɔɔ kpondɛ ke ɔkakyi ye ekulomaniyɛɛ la adenle wɔ meke mɔɔ mɛla ɛmmaa adenle la.

Edwekekpɔke 16

1. Mrenya nee mraale mɔɔ bekɛdwu agyalehɔle la, saa bɛle duzu menli o, saa bɛvi duzu maanle nu o, anzɛɛ saa bekɔ duzu asɔne o, bɛle adenle bɛgya bɛ nwo na bebɔ ɛdane. Bɛ mu nwɔ bɛle adenle pɛpɛ wɔ agyale nwo, wɔ bɛ agyale nee bɛ ewolebɔle nu.

2. ɔwɔ ke menli nwɔ ne die to nu kolaa na bɛagya bɛ nwo.

3. Kunli nee yeɛ nee bɛ mra a le ekpunli mɔɔ bɔ sua ɛkyekyeɛ bo anzɛɛ ekpunli mɔɔ tɛɛ ye menli dɔɔwɔ a, yemɔti ɔwɔ ke menli ekpunli ne nee maanle ne mɔɔ bɛwɔ nu la sinza bɛ.

Edwekekpɔke 17

1. Sonla biala le adenle ke ɔnyia ɔ ti anwo agyapadeɛ, eza noko ɔle adenle ke ɔ nee awie mɔ bɔ nu nyia agyapadeɛ.

2. ɔnle ke awie biala hwele ye agyapadeɛ wɔ meke mɔɔ mɛla ɛmmaa adenle la.

Edwekekpɔke 18

Sonla biala le adenle ke ɔdwenle adwenle biala na ɔsonle debie biala mɔɔ ɔkulo la, eza ɔle adenle ɔkakyi ye Nyamenlezonlenle ne anzeɛ ye diedi ne nee fanwodi, yeɛ akee noko ɔle ɔ nwo adenle ke ɔ ngome anzeɛ ɔ nee menli wɔ bagua anzeɛ fealera nu ɔkile ye asɔne anzeɛ ye diedi ne wɔ ngilehilele, nyeele, ezonlenle nee boenleanle nu.

Edwekekpɔke 19

Sonla biala le adenle ke ɔdwenle na ɔka edweke mɔɔ ɔkulo la; eza ɔle ɔ nwo adenle ke ɔfa adwenle biala mɔɔ ngyegyeye biala ɛnle nwo na ɔdua nolobɔle ndenle ne mɔ biala anu ɔkpɔnde, ɔtie na ɔka edweke ɔkile menli na ɔmaa be adwenle mɔɔ ngyegyeye biala ɛnle nwo a.

Edwekekpɔke 20

1. Sonla biala le adenle kɔ ayia anzeɛ eku mɔɔ anzɔndwɔle wɔ nu la bie.

2. ɔnle ke behye sonla beɔmaa ɔkɔ eku nu.

Edwekekpɔke 21

1. Sonla biala le adenle boa wɔ ye maanle ne ɛbule nu, ɔle adenle ɔtu ɔ nwo ɔsie eke ɔmaa beɔtu ye ɔkɔ Melalile Ayia ne bie anzeɛ ɔboa ɔmaa beɔtu menli beɔkɔ Melalile Ayia ne.

2. Sonla biala le adenle nyia maanle gyimayele nwo nvasɔe wɔ ye maanle ne anu.

3. Ezuavɔle ne ɛhulolɛdeɛ ne a le Arane tumi ne a, beɔkile be ɛhulolɛdeɛ ɛhye wɔ meke biala nee nɔhale ɛmadɔle mɔɔ awie biala nyia adenle to ye deɛ wɔ feabo nu anzeɛ wɔ ndenle biala anu mɔɔ ngyegyeye biala ɛnle nu la.

Edwekekpɔke 22

Awie biala mɔɔ wɔ menli ekpunli avinli la ɔwɔ ke maanle ne sinza ye eza ɔwɔ ke maanle ne dua ye mɔdenleɔ nee maanle maanle moale zo, nee ke maanle ko biala ye maamule, agyapadeɛ, ezukoa, menli nee maandee gyinlabele ne si de la azo maa sonla ko biala nyia ninyene mɔɔ hyia ye anyunlunyia nee ye boeyele nwo la.

Edwekekpɔke 23

1. Sonla biala le adenle ye gyima mɔɔ okulo la, Akee noko ɔle adenle ke ɔnyia gyima ne anwo ahunlundwɔle. Eza noko ɔwɔ ke maanle ne boa maa awie biala nyia gyima mɔɔ gyima ne ɛnvi ɔ sa a.

2. Sonla biala le adenle ke gyima mɔɔ ɔkeye la ɔnyia nwɔle ahatuale ke mɔɔ saa awie gyene a yeɛle gyima zɔhane a anree ɔkenyia ye la.

3. Sonla biala mɔɔ ye gyima la ɔwɔ ke nyia nwɔle ahatuale kpale mɔɔ ɔkola ɔfa ɔnea ɔ ye nee ɔ mra amaa be tenlabele nu aye kpale a. Eza noko ɔwɔ ke ɔnyia ezinzale ne mɔɔ maanle ne fa sinza menli la bie.

4. Sonla biala le adenle boa gyimayele Eku nu wɔ ye ɛhulolɛndee ezinzale ti.

Edwekekpɔke 24

Sonla biala le adenle ke ɔdie ye ɛnwomenle bie na ɔdielie ɔ nye, na ɔnyia meke ezinra mɔɔ ɔfa ɔye gyima na eza noko ɔnyia meke mɔɔ saa ɔye gyima dedee a ɔfa ɔdie ye ɛnwomenle bie na beɔtua ye nwɔle kake la a.

Edwekekpɔke 25

1. Sonla biala le adenle ke ɔ nee ɔ ye nee ɔ mra nyia tenlabele kpale mɔɔ fale be ngoane, aleɛ, ɛdanle, dabele nee ayileyɛle nee ninyene mɔɔ hyia maa be la anwo. Ɔwɔ ke benyia moale wɔ meke mɔɔ benye gyima, anwonyane keɔ be, bengola gyima ye, kunli anzeɛ yeɛ kewu, bekeye mgbanyinli anzeɛ ɔlua ndenle bie azo bengola bennea be nwo la.

2. Ɔwɔ ke mɛladane nee ngakula nyia moale nee enleanle kpale. Kakula biala, saa begyale ɔ nli anzeɛ beangya ɔ nli na beawo na beawo ye o, ɔwɔ ke benea ye anzeɛ besinza ye ke mɔɔ ɔfeta la.

Edwekekpɔke 26

1. Sonla biala le adenle sukoa nwoma. Ɔnle ke betua nwomazukoale nwo kake biala, bɔbɔ wɔ mɔlebebo nwomazukoale deɛ ne anwo. Ɔwɔ ke mɔlebebo nwomazukoale ne ye nhye maa kakula biala. Ɔwɔ ke menli nyia adenle sukoa mbulale nee milahyinli nee gyima nwo nwoma. Eza noko awie biala mɔɔ bɔ mɔdenle la kola sukoa nwoma kpole.

2. Ɔwɔ ke nwomazukoale maa awie biala tenlabele nu ye kpale na ɔmaa sonla nwo adenlenyianle nee ye atianwolile ne mɔ enilile gyinla kpundii. Ɔwɔ ke nwomazukoale maa ndelebebo, be kunlu elile nee agɔnwolɛyele ba maanle maanle avinli, menli anzeɛ asɔne asɔne avinli na ɔboa ɔmaa Maamgbale Koyele gyima ne mɔɔ ɔledi mɔɔ ɔfale anzondwole nwo la di munli.

3. Awovolema le adenle ke bemaa be mra sukoa nwoma mɔɔ bekulo ke be mra ne mɔ sukoa la.

Edwekekpɔke 27

1. Sonla biala le adenle ke ɔdaye ɔye maandee nyeele biala mɔɔ beye wɔ maanle anzeɛ sua ne azo la bie, na eza ɔnyia ninyene ɛdolɔle nee abodeɛ nwo nrelebe nwo anyuhɔle nvasoe ne mɔ bie.

2. Sonla biala le adenle ke ɔnyia debie mɔɔ ɔkehɛle mɔɔ fale abodeɛ nwo nrelebe, nwoma anzeɛ debie mɔɔ ɔkedolɔ la anwo baneɔle.

Edwekekpɔke 28

Sonla biala le adenle ke ɔ nee menli nee maanle maanle nu amra di ngitanwo amaa yeanyia adenlenyianle nee atianwolile ne mɔ mɔɔ wɔ Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo Nolobɔle ehye anu la nwo nvasoe kpale.

Edwekekpɔke 29

1. Sonla biala le gyima ye fa maa ye menli mɔɔ ɔwɔ be avinli la amaa ɔlua zo yeahola yeanyia anyuhɔle anzeɛ yeali munli.

2. Saa sonla biala fa ye adenlenyianle nee atianwolile ne mɔ aye gyima a, enee ɔngile ke ɔle adenle ɔbulu mɛla zo; ɔwɔ ke ɔdi ɔ gɔnwɔ mɔ adenlenyianle nee atianwolile ne mɔ eni na ɔbɔ ye ebɛla ke mɔɔ maanle ne mɔɔ ɔwɔ nu la mɛla ne mɔ mɔɔ fale benwonilile, anzondwole nee ye boeyele ne se la.

3. Ɔnle ke bedua adenlenyianle nee atianwolile ehye mɔ azo beye ninyene mɔɔ ɔtietia anzeɛ ɔbulu bodane nee ndenle ne mɔ mɔɔ Maamgbale Koyele ne ehyehye ɛdo ɛke la azo.

Edwekekpɔke 30

Debie biala mɔɔ wɔ Sonla Nwo Adenlenyianlɛ Nwo Noloɔɔlɛ ɛhyɛ anu la ɛngyi ɛkɛ ne ɛmmaa
maanle ko, anzɛɛ menli ekpunli ko anzɛɛ sonla ko angome mɔɔ ɔmaa ye adenle ɔye debie
ɔɛkye adenlenyianlɛ nee atianwolilɛ ne mɔ mɔɔ bɛhyehyɛ bɛdo ɛkɛ ne la a.
